

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักนิติธรรมในการบริหารจัดการ การแพร่ระบาดโควิด-๑๙

จัดทำโดย นายแพทย์วีรุฒิ อิมสำราญ
รหัสประจำตัว ๖๔๐๙๓๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๙
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมในการบริหารจัดการ การแพร่ระบาดของโควิด-๑๙

นายแพทย์วีรวุฒิ อิ่มสำราญ^๑

บทนำ

หลักนิติธรรม เป็นหลักนิติปรัชญาทางกฎหมายที่สำคัญยิ่งของรัฐาธิปัตย์สำหรับการปกครอง และบังคับใช้กฎหมายภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อประกันให้เกิดความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองอย่างแท้จริง ดังนั้น หลักนิติธรรมจึงเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาล หรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือที่เรียกว่า “Good Governance” อันเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ให้สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคม การแบ่งหน้าที่กันทำเพื่อให้สังคมในภาพรวมดำเนินไปได้ด้วยดี การอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ย่อมมีปัญหาน้อยใหญ่เกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา ดังนั้นกฎหรือระเบียบของสังคมจึงมีความจำเป็นเพื่ออำนวยให้เกิดความสงบสุขแก่สังคม ดังนั้น หลักนิติธรรมจึงถูกนำไปใช้ในการบริการการปกครองของภาครัฐ หรือในระดับการบริหารประเทศ และในภาคธุรกิจเอกชนที่จะต้องใช้บุคลากรหรือทรัพยากรมนุษย์ในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารขององค์กรที่มีหน้าที่ปกครองบุคลากรและบริหารทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์กร จึงต้องยึดมั่นตามหลักนิติธรรมในการบริหารจัดการเช่นเดียวกับภาครัฐหรือการบริหารในระดับประเทศ นอกจากนี้ ในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพโดยอาศัยหลักนิติธรรมในการดำเนินงาน ก็เป็นส่วนสำคัญที่จะพัฒนาองค์กรให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างสูงสุดต่อสังคมและประเทศชาติ

หลักนิติธรรม

ความหมายและความเป็นมาของหลักนิติธรรม

แนวคิดหลักนิติธรรมเริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยกรีก ได้มีข้อถกเถียงที่สำคัญที่ว่า “การปกครองที่ดีนั้นควรจะเป็นการปกครองด้วยสิ่งใด ระหว่างกฎหมายที่ดีที่สุดกับสัตบุรุษ (คนดี) โดยอริสโตเติล (Aristotle) ได้สรุปว่า “กฎหมายเท่านั้นที่ควรจะเป็นผู้ปกครองสูงสุดในระบอบการเมือง” (Aristotle, ๑๙๙๕: ๑๒๗)^๒

หลักนิติธรรม (The Rule of Law) มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Rule of Law พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย” เป็นแนวคิดที่กำเนิดและพัฒนาขึ้นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ อันมีระบบกฎหมาย แนวคิด และสภาพแวดล้อมที่ต่างจากกฎหมายไทย เป็นหลักคิดที่เป็นนามธรรม มีพลวัตรตลอดเวลา บ้างก็แปล Rule of Law ว่า

^๑ รองอธิบดีกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แพทย์ศาสตร์บัณฑิต คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

^๒ Aristotle (๑๙๙๕), Politics, Oxford: University Press ปรากฏใน <https://th.wikipedia.org>.

“หลักแห่งกฎหมาย” หรือ “หลักการปกครองด้วยกฎหมาย” หรือ “หลักกฎหมาย” หรือ “กฎของกฎหมาย” หรือ “หลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย” หรือ “หลักความยุติธรรมตามกฎหมาย” หรือ “หลักธรรม” หรือ “หลักธรรมแห่งกฎหมาย หรือ นิติปรัชญา” หรือ “นิติธรรมวินัย” หรือ “ธรรมะแห่งกฎหมาย” หรือ “นิติสตมภ์” ฯลฯ แต่ที่ได้รับความนิยมและใช้กันแพร่หลายโดยทั่วไป คือคำว่า “หลักนิติธรรม” โดยความชอบธรรมจะเกิดขึ้นได้ในสังคมก็ต่อเมื่อสังคมใช้กฎหมายเป็นหลักในการปกครอง (Rule by law) ไม่ใช่ใช้บุคคลคนเดียวหรือคณะบุคคลเป็นใหญ่ (Rule by men) ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การใช้อำนาจโดยอำเภอใจ ปราศจากการควบคุม” อย่างไรก็ตาม การมีแต่เพียงกฎหมายเป็นหลักในสังคมหรือในประเทศ นั้นยังไม่เพียงพอ เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างกฎหมายขึ้นมา อาจมีใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือทำลายล้างฝ่ายตรงข้าม เพื่อสร้างความถูกต้องให้กับตนเองหรืออื่นๆ ที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม ดังนั้น กฎหมายจึงต้องอยู่ภายใต้หลักพื้นฐานบางประการซึ่งก็คือหลักนิติธรรม (The Rule of Law)

หลักนิติธรรม เป็นคำที่เริ่มมีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในสังคมไทยตั้งแต่รัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๔๐ เป็นต้นมา ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการใช้คำว่าหลักนิติธรรมเอาไว้อย่างชัดเจนมาก แต่อย่างไรก็ตามหลักนิติธรรมยังคงเป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้และบุคคลทั่วไปยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการดังกล่าวอย่างแท้จริง นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติคำว่า หลักนิติธรรมไว้ในมาตรา ๓ วรรคสอง ว่า “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” และหมวดที่ ๕ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ ๓ แนวนโยบาย ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา ๗๘ ยังได้บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้ ดำเนินการให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐตามกฎหมายและตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามหลักนิติธรรม” นับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการบัญญัติคำว่า “หลักนิติธรรม” ไว้ในรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

Professor A.V. Dicey ผู้ริเริ่มนำหลัก Rule of law มาใช้ในระบอบกฎหมายอังกฤษ และได้เสนอหลักสำคัญประการหนึ่งว่า “ไม่มีผู้ใดอยู่เหนือกฎหมายของแผ่นดิน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีชาติกำเนิดหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับใด ย่อมถูกบังคับโดยกฎหมาย และโทษอย่างเดียวกัน” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “หลักความเสมอภาคของกฎหมาย”

ศาสตราจารย์ ดร.ประยูร กาญจนดุล ให้ความหมายของหลักนิติธรรมไว้ว่า “หลักนิติธรรม คือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ซึ่งจำกัดอำนาจในทางนิติบัญญัติ เพื่อป้องกันมิให้ใช้อำนาจโดยมิชอบด้วยกฎหมายและเพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้เป็นไปโดยเสมอภาคกันตามกฎหมาย

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ อดีตปลัดกระทรวงยุติธรรม ให้คำอธิบาย “หลักนิติธรรม” ว่าในสังคมที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย หลักนิติธรรม เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการบริหารบ้านเมือง สังคมที่ยึดถือหลักนิติธรรม คือ สังคมที่ปกครองโดยหลักกฎหมาย หรือสังคมที่กฎหมายเป็นใหญ่ อันแตกต่างจากระบอบอัตตาธิปไตยที่ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามใจของผู้มีอำนาจหรืออนาธิปไตย ที่ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับอำเภอใจของแต่ละคน หลักนิติธรรมจึงมีความหมายเป็น ๒ นัย กล่าวคือ กฎหมายต้องมีความเป็นธรรม คือ ต้องมีความชัดเจน แน่นนอน และต้องสามารถจัดสรรสิทธิประโยชน์ของบุคคลอย่างเป็นธรรม นอกจากนี้กฎหมายจะต้องบังคับใช้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน อย่างเสมอภาค

ศาสตราจารย์พิเศษ ชานินทร์ ภัยวิเชียร ได้ให้ความหมายของหลักนิติธรรมไว้ว่า “หลักนิติธรรม คือหลักการพื้นฐานแห่งกฎหมายที่สำคัญระบอบประชาธิปไตยที่เทิดทูนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และยอมรับนับถือสิทธิแห่งมนุษยชนทุกแง่มุม รัฐต้องให้ความอารักขาคุ่มครองมนุษยชนให้พ้นจากลัทธิตหารราชย์ หากมีข้อพิพาทใดๆ เกิดขึ้นไม่ว่าระหว่างรัฐกับเอกชนหรือระหว่างเอกชนกับเอกชน ศาลย่อมมีอำนาจอิสระในการตัดสินข้อพิพาทนั้นโดยเด็ดขาด และโดยยุติธรรมตามกฎหมายของบ้านเมืองที่ถูกต้องและเป็นธรรม”

โดยประมวลแล้ว “หลักนิติธรรม” คือ หลักการปกครองที่บุคคลทั้งหลาย สถาบัน และหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็ น สาธารณะหรือเอกชน รวมไปถึงรัฐ แสดงถึงความรับผิดชอบของกฎหมายที่ได้มีการประกาศอย่างเป็นทางการทั่วไป มีการบังคับใช้อย่างเสมอภาคกัน และสอดคล้องกับธรรมเนียมและมาตรฐานของสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศหลักดังกล่าวนี้ จะต้องมีมาตรการเพื่อเป็นการประกันการเคารพและปฏิบัติต่อหลักการสูงสุดของกฎหมาย ความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย มีความโปร่งใสและยุติธรรมในการใช้กฎหมาย การแบ่งแยกอำนาจ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ความชัดเจน แน่นนอนของกฎหมาย หลีกเลียงการเลือกปฏิบัติ

ความหมายของการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ มีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยจะต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย ซึ่งอาจเรียกว่า ผู้บริหารและการบริหารตามลำดับ ดังนั้น ที่ได้มีกลุ่มที่นั้นย่อมมีการบริหาร

คำว่า “การบริหาร” (administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administratiae” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรืออำนวยความสะดวก (direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้ หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่างๆ ส่วนคำว่า การจัดการ (management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (profits) หรือกำไรสูงสุด (maximum profits) สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือ

เป็นวัตถุประสงค์ รองหรือเป็นผลพลอยได้ (by product) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้น เพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลาย (public services) แก่ประชาชน การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า การบริหารจัดการ (management administration) เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุด (Chief Executive Officer) หรือ ซีอีโอ (CEO) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการมุ่งใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามารับสัมปทานจากภาครัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า บุหรี่ อย่างไรก็ตามภาคธุรกิจก็ได้ทำประโยชน์ให้แก่สาธารณะหรือประชาชนได้เช่นกัน เช่น จัดโครงการคืนกำไรให้สังคมด้วยการลดราคาสินค้า ขายสินค้าราคาถูก หรือการบริจาคเงินช่วยเหลือสังคม เป็นต้น การบริหาร บางครั้งก็เรียกว่า การบริหารจัดการ ซึ่งหมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ถ้าเป็นหน่วยงานเอกชน หมายถึงของหน่วยงานและบุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น (๑) การบริหารนโยบาย (Policy) (๒) การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority) (๓) การบริหารคุณธรรม (Morality) (๔) การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society)(๕) การวางแผน (Planning) (๖) การจัด องค์การ (Organizing) (๗) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Staffing) (๘) การอำนวยการ(Directing) (๙) การ ประสานงาน (Coordinating) (๑๐) การรายงาน (Reporting) และ (๑๑) การงบประมาณ (Budgeting) เช่นนี้เป็น การนำ “กระบวนการบริหาร” หรือ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” ที่เรียกว่า แพมส์-โพสคอร์บ (PAMS-POSDCoRB) แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมาย

คำว่า “การจัดการ” หมายถึง การให้กลุ่มบุคคลในองค์กรเข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันขององค์กร ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์กร การสรรหาบุคลากร การนำหรือสั่งการ และการควบคุมองค์กรหรือความพยายามที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

คำว่า “การบริหารและการบริหารจัดการ” รวมทั้งคำอื่น ๆ อีก เป็นต้นว่า การปกครอง (government) การบริหารการพัฒนา การจัดการ และการพัฒนา (development) หรือแม้กระทั่ง คำว่า การบริหารการบริการ (service administration) การบริหารจัดการสำนักหรือการบริหารความรู้ ฝังรู้ชอบ (consciousness administration) การบริหารคุณธรรม (morality administration) และการบริหารการเมือง (politics administration) ที่เป็นคำในอนาคตที่อาจถูกนำมาใช้ได้ คำเหล่านี้ล้วนมีความหมายใกล้เคียงกัน ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจในแต่ละยุคสมัยจะนำคำใดมาใช้โดยอาจมีจุดเน้นแตกต่างกันไปบ้าง อย่างไรก็ตาม ทุกคำที่กล่าวมานี้เฉพาะในภาครัฐ ล้วนหมายถึง (๑) การดำเนินงาน การปฏิบัติงานแนวทาง (guideline) วิธีการ (method) หรือมรรควิธี (means) ใด ๆ (๒) ที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการบริหารราชการหรือปฏิบัติงาน (๓) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (๔) เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทาง (end หรือ goal) หรือการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางเบื้องต้น (primary goal) คือ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ หรือช่วยเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติราชการให้เป็นไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด (ultimate goal) คือ

การพัฒนาประเทศที่ประเทศชาติและประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน เป็นต้น และทุกคำดังกล่าวนี้ อาจมองในลักษณะที่เป็นกระบวนการ (Process) ที่มีระบบและมีหลายขั้นตอนในการดำเนินงานก็ได้

งานระบาดวิทยากับโควิด-๑๙ ในประเทศไทย

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด -๑๙ ในประเทศไทยเป็นเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ ๒๐๑๙ หรือที่เรียกกันในชื่อว่า “โควิด-๑๙” (COVID-19) โดยองค์การอนามัยโลก (WHO) เป็นเชื้อไวรัสชนิดใหม่ในกลุ่มโคโรนา (Coronavirus) โดยเกิดการระบาด ครั้งแรกในช่วงปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่เมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน และในช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ได้ถูกประกาศเป็นภาวะฉุกเฉินทางด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ เป็นโรคติดต่ออันตราย และมีระดับการเตือนภัยความเสี่ยงในระดับที่สูงมากซึ่งเป็นขั้นสูงสุด ภายในเวลาไม่กี่เดือนก็กลายเป็นโรคระบาดไปทั่วโลก (Pandemic) โรคโควิด-๑๙ เป็นโรคที่มีการแพร่เชื้อจากคนไปสู่คนผ่านทางละอองฝอยขนาดเล็กจากการไอและจามเป็นหลักและสามารถติดต่อได้ในทุกเพศ ทุกวัย เชื้อนี้สามารถคงทนอยู่ในสิ่งแวดล้อมและวัตถุต่างๆ ได้ถึง ๓ วัน เป็นต้น หากเราไปสัมผัสกับวัตถุหรือสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่มีเชื้อไวรัสชนิดนี้ ก็อาจทำให้ติดเชื่อได้เช่นกัน โรคโควิด-๑๙ มีระยะ ฟักตัวอยู่ในระหว่าง ๑ - ๑๔ วัน ส่วนใหญ่ผู้ป่วยจะแสดงอาการใน ๑๔ วันหลังจากสัมผัสโรค โดยมีบางรายเป็นส่วนน้อยที่ใช้เวลานานกว่านั้น และผู้ติดเชื้อบางส่วนอาจจะไม่มีอาการแสดงออกมา แต่เป็นพาหะนำเชื้อและสามารถแพร่เชื้อให้กับผู้อื่นได้ หลังจากได้รับเชื้อจะมีอาการตั้งแต่เป็นไข้หวัดเล็กน้อยหรือมีอาการคล้ายไข้หวัดใหญ่ มีไข้สูง เจ็บคอ ไอ มีน้ำมูก ปวด ศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ อ่อนเพลีย และในจำนวนนี้มีรายงานว่าผู้ติดเชื้อบางส่วนจะมีอาการของระบบทางเดินอาหารร่วมด้วย เช่น คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย และหากผู้ติดเชื้อมีอาการมากขึ้นก็อาจมีอาการแสดงของปอดอักเสบ ปอดอักเสบอย่างรุนแรง บางรายอาจมีอาการเหมือนติดเชื้อในกระแสเลือด ช็อก หรือการทำงานของอวัยวะต่างๆ ในร่างกายล้มเหลว บางรายอาจถึงแก่ชีวิตได้ ในผู้สูงอายุและผู้ที่มีโรคประจำตัว เช่น เบาหวาน โรคหัวใจ ภูมิคุ้มกันบกพร่อง เป็นต้น เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงมากกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งปัจจุบันในหลายๆ ประเทศได้มีการพัฒนาและคิดค้นการผลิตยาและวัคซีนโควิด-๑๙ ขึ้นมา เพื่อจะช่วยลดการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-๑๙ ที่กระจายอยู่ทั่วทุกมุมโลก แต่เนื่องจากเป็นวัคซีนใหม่ที่ผลิตขึ้นมาใช้ภายในเวลาอันรวดเร็ว จึงเป็นเพียงการใช้วัคซีนโควิด-๑๙ เพื่อลดการเกิดโรคและลดความรุนแรงของโรคเท่านั้น วัคซีนโควิด-๑๙ ไม่สามารถป้องกันหรือรักษาให้หายขาดจากโรคได้

ประเทศไทยเผชิญหน้ากับโคโรนาไวรัสสายพันธุ์ประหลาดที่มีชื่อว่า โควิด-๑๙ นี้มาเกินกว่า ๑ ปีแล้ว หากนับจำนวนครั้งของการระบาดก็จัดได้ว่ามี ๒ ระลอกใหญ่ ระลอกที่ ๓ กำลังเกิดขึ้น แม้ประชากรส่วนหนึ่งเริ่มได้รับวัคซีนแล้ว แต่จากสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศทำให้คาดการณ์ได้ไม่ยากว่าโควิด-๑๙ จะอยู่กับเราไปอีกนาน แถมการแพร่ระบาดของสายพันธุ์เดลต้าและสายพันธุ์อินเดีย ในระลอกที่ ๓ ยังเป็นสัญญาณเตือนว่าวัคซีนที่มีอยู่ในปัจจุบันอาจไม่สามารถรับมือกับมันได้ นี่ไม่ใช่ครั้งแรกที่ไทยต้องรับมือกับโรคอุบัติใหม่ ก่อนหน้านี้เราต้องเจอกับไข้หวัดนก ซาร์ และเมอร์ส แต่ครั้งนี้หากมองในทางการควบคุมโรคแล้วถือว่าน่ากลัวกว่าที่ผ่านมามากนัก^๓

^๓ สำนักงานวิจัยและพัฒนากำลังคนด้านสุขภาพ. โควิดกับงานระบาดวิทยาในประเทศไทย ปรากฏใน <https://hrdo.org>

แม้จะยังไม่ชัดเจนว่าเชื้อโควิด - ๑๙ ออกเดินทางมาจากไหนแน่ก่อนจะแพร่ระบาดไปทั่วโลก สิ่งหนึ่งที่ชัดเจนคือ การมาถึงของมันสันคลอนงานด้านการควบคุมโรคทั้งหมดที่เคยมีมา เป็นครั้งแรก ที่องค์การอนามัยโลกต้องประกาศให้ประชากรทั่วโลกไม่ว่าจะป่วยหรือไม่ป่วยต้องสวมใส่หน้ากากอนามัย สวนทางกับวิถีเดิมที่สนับสนุนเฉพาะคนป่วยเท่านั้นให้สวมหน้ากากอนามัยเพื่อป้องกันการแพร่เชื้อสู่ผู้อื่น จนเกิดกระแสต่อต้านในหลายประเทศ ประเทศไทยมีการประกาศให้ประชาชนมีการดำเนินชีวิตวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ไปในที่สาธารณะให้สวมใส่หน้ากากอนามัยและการรักษา ระยะห่างทางสังคม (social distancing)

สถานการณ์โควิด-๑๙ในประเทศไทย

ในระลอกแรกของการแพร่ระบาดโควิด -๑๙ กระทรวงสาธารณสุขได้มีคำสั่งให้ทุกโรงพยาบาล จัดตั้งคลินิกสำหรับผู้ป่วยที่สงสัยว่าอาจเป็นผู้ติดเชื้อ COVID-19 ได้รับการวินิจฉัยรักษาด้วยความ สะดวกรวดเร็ว เพื่อลดอัตราการแพร่เชื้อ ในช่วงต้นปีมีการพบจำนวนผู้ติดเชื้อรายใหม่น้อยมาก แต่หลังจากนั้นเดือนมีนาคม ๒๕๖๓ ได้เกิดเหตุการณ์แพร่กระจายเชื้อไวรัสเป็นวงกว้าง หรือที่เรียกว่า Super Spreader จากสนามมวยลุมพินี มีการแพร่เชื้อให้กับคนที่อยู่ในสนามมวย และคนเหล่านั้น นำเชื้อแพร่ต่อไปอีก ส่งผลทำให้ยอดผู้ติดเชื้อมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ รัฐบาลจึงได้ประกาศ สถานการณ์ฉุกเฉินในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร เพื่อนำไปสู่มาตรการควบคุมการแพร่กระจาย ของไวรัสที่เข้มงวด เช่น การสั่งปิดสถานศึกษา สถานบันเทิง ห้างสรรพสินค้า ตลาด หรือการ งดกิจกรรมต่างๆ ที่มีการชุมนุมของคนหมู่มาก รวมถึงการงดวันหยุดสงกรานต์ งดการเดินทางระหว่าง จังหวัด และการขอความร่วมมือให้หน่วยงานเอกชนจัดให้บุคลากรทำงานเหลื่อมเวลาทำงานหรือ ทำงานที่บ้าน เพื่อลดความหนาแน่นของผู้คนในการเดินทาง ทั้งยังประกาศเคอร์ฟิวห้ามประชาชน ออกนอกเคหสถานตั้งแต่เวลา ๒๒.๐๐ - ๐๔.๐๐ น. ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๓ ไม่พบผู้ติดเชื้อราย ใหม่ ศบค. จึงมีการผ่อนปรนมาตรการในการทำกิจกรรมบางอย่างแก่ประชาชน แต่ก็ยังให้มีการใส่ หน้ากากอนามัยและเว้นระยะห่างทางสังคมเหมือนเดิม

วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๓ พบการระบาดเชื้อโควิด-๑๙ ระลอกที่สอง พบการระบาดคลัสเตอร์ ใหม่ที่ตลาดกุ่ม จังหวัดสมุทรสาคร เป็นแรงงานเข้าเมืองจากประเทศพม่าเป็นหลัก ซึ่งเป็นแรงงานหลัก สำคัญในอุตสาหกรรมของประเทศ มีผู้ติดเชื้อกว่า ๑,๓๐๐ คน ใน ๒๗ จังหวัดที่เชื่อมโยงจากคลัส เตอร์นี้ และต่อมาปลายเดือนธันวาคม ๒๕๖๓ พบคลัสเตอร์การระบาดอีกแห่งหนึ่งที่จังหวัดระยอง ซึ่งเชื่อมโยงกับบ่อนการพนัน และคนงานบ่อนดังกล่าวเสียชีวิตเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๓ ซึ่งนับเป็นผู้เสียชีวิตจากการติดเชื้อโควิด-๑๙ รายแรกในรอบเกือบสองเดือน และได้มีการสั่งห้ามเข้า ออกพื้นที่ ๕ จังหวัด ประกอบด้วยสมุทรสาคร ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ยกเว้นเหตุจำเป็น หรือเหตุฉุกเฉิน

เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๖๔ พบคลัสเตอร์การระบาดใหม่จากคริสตัสคลับ สถานบันเทิงย่านทองหล่อ กรุงเทพมหานคร พบมีนักการเมืองและศิลปิน ดาราหลายคนเป็นกลุ่มเสี่ยงและขอกักตัว นอกจากนี้

ยังพบคลัสเตอร์จากเรือนจำราชิวาส แต่ไม่มีคำสั่งควบคุมการเดินทางข้ามจังหวัด ต่อมาเกิดการระบาดของเชื้อโควิด-๑๙ สายพันธุ์อังกฤษ ซึ่งระบาดเร็วขึ้น ๑.๗ เท่า เมื่อเทียบกับสายพันธุ์ก่อนหน้า^๔

หลักนิติธรรมในการบริหารจัดการ การแพร่ระบาดโควิด-๑๙

ในช่วงแรกของการแพร่ระบาดโควิด-๑๙ มีการแพร่ระบาดไปอย่างรวดเร็ว ได้สร้างความวิตกกังวลและส่งผลกระทบอย่างหนักต่อประชากรต่อประชากรทั่วโลก ทั้งยังมีจำนวนของผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดหลายเดือนที่ผ่านมา ส่งผลให้เศรษฐกิจต้องชะงักตัวลง และปัญหาอีกด้านคือคมนาคมทั่วโลกได้ประกาศหยุดเดินทั่วโลก เช่น สายการบินระหว่างประเทศ เป็นต้น เพื่อป้องกันการแพร่กระจายเชื้อที่มากับการเดินทาง จนทำให้สินค้าเข้าบางประเภทไม่เพียงในการจำหน่ายและขาดแคลนไปในที่สุด รวมไปถึงยา วัสดุภัณฑ์ทางการแพทย์ที่จำเป็นต้องใช้กับผู้ป่วยด้วย

ในประเทศไทย ประชาชนมีการเตรียมตัวรับมือการแพร่ระบาดของเชื้อโควิดกันอย่างกว้างขวาง เช่น ซื้ออาหารและสินค้าไปกักตุนไว้จำนวนมาก จนทำให้สินค้ามีราคาแพงเป็นเท่าตัวและไม่มีจำหน่าย เช่น หน้ากากอนามัย เจลล้างมือ แอลกอฮอล์ ยา และอุปกรณ์ทางการแพทย์ เป็นต้น ซึ่งการรับมือของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ทำให้เกิดข้อจำกัดของทรัพยากรทางการแพทย์ โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ทางการแพทย์ เช่น จำนวนเตียงผู้ป่วยที่ลดลงและที่สำคัญที่สุด คือ บุคลากรทางการแพทย์มีความเหนื่อยล้าจากการที่ต้องทำงานอย่างหนักและต่อเนื่องในช่วงการแพร่ระบาด

รัฐบาลไทยได้กำหนดให้ปัญหาโรคติดเชื้อโควิด-๑๙ เป็นวาระแห่งชาติ โดยมีการดำเนินงานที่สำคัญคือ การประกาศให้เป็นโรคติดต่ออันตรายตาม พ.ร.บ. โรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๕๘ ของกระทรวงสาธารณสุข การประกาศบังคับใช้ พ.ร.ก. สถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๘ และจัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-๑๙ (ศบค.) รวมถึงการออกมาตรการ แนวทางการดำเนินงานเพื่อเฝ้าระวัง ป้องกันและควบคุมโรคติดเชื้อโควิด-๑๙ ของคณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติให้ส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐทุกแห่งเร่งดำเนินการตามมาตรการเพื่อควบคุมและยับยั้งการแพร่กระจายของโรคอย่างเคร่งครัด

เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ องค์การอนามัยโลกได้ประเมินว่าทั่วโลกมีความต้องการอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล (Personal Protective Equipment: PPE) เพิ่มขึ้น ๑๐ เท่า ตั้งแต่เริ่มมีการระบาดและจะมีราคาเพิ่มขึ้นถึง ๒๐ เท่า ซึ่งหน้ากาก N๙๕ และชุด PPE ได้รับการยอมรับว่าสามารถป้องกันและลดความเสี่ยงต่อการติดและแพร่เชื้อโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข^๕

จากปัญหาที่ดังกล่าว รัฐบาลและองค์กรหลายแห่งตระหนักถึงปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรทางการแพทย์ เช่น เตียง แพทย์ พยาบาล บุคลากรทางการแพทย์ ไม่เพียงพอในการรองรับผู้ป่วยที่ติดเชื้อ รวมไปถึงยา เวชภัณฑ์ต่าง ๆ ดังนั้น รัฐบาลจึงมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเกี่ยวกับการบริหารจัดการพัสดุ สำหรับการป้องกัน ควบคุม หรือรักษาโรคติดเชื้อโควิด-๑๙ โดยมี

^๔ วิกิพีเดีย ปรากฏใน <http://th.wikipedia.org/wiki/การระบาดทั่วของโควิด-๑๙ในประเทศไทย>.

^๕ Journal of Health Science. Vol.๓๐ No.๑, January – February ๒๐๒๑.

นายกรัฐมนตรีเป็นประธานคณะกรรมการ เพื่อกระจายทรัพยากรไปยังบุคลากรทางการแพทย์ให้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการบริหารจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรที่ยังไม่มี เช่น ยาฟาวิพิราเวียร์, เครื่องช่วยหายใจ, อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล (Personal Protective Equipment, PPE), หน้ากาก N95 รวมไปถึงทรัพยากรกำลังคน ทรัพยากรสถานพยาบาล ห้อง AI/ AIR/ Isolated Room/ Hospitel/ โรงพยาบาลสนาม ที่ใช้บุคลากรทางการแพทย์เป็นจำนวนมากในการดำเนินงาน

ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ พบว่าจำนวนผู้ป่วยมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงต้องมีการจัดเตรียมหอผู้ป่วย รวมทั้งการจัดการทรัพยากรให้เหมาะสมตามสถานการณ์ เนื่องจาก การสร้างโรงพยาบาล ต้องใช้ทรัพยากรมาก และเมื่อหมดความจำเป็นต้องยุบภารกิจนั้น ทำให้เกิดความสิ้นเปลือง อีกทั้งการทำ Hospitel ต้องเสียค่าเช่า ค่ารับประกันการเช่าให้เอกชน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่สูงเกินไป อาจไม่คุ้มค่า จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมหอผู้ป่วยรวม (Cohort ward) และห้องแยกโรค (Isolation room) เพิ่มมากขึ้นในโรงพยาบาลที่มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่โดยไม่จำเป็นต้องลงเพิ่ม โดยปรับเปลี่ยนระบบการทำงานและการควบคุมระบบการไหลเวียนของอากาศ การระบายอากาศ เพื่อรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-๑๙

กรมการแพทย์ กรมควบคุมโรค กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ สมาคมโรคติดเชื้อแห่งประเทศไทย และเครือข่ายโรงพยาบาลกลุ่มสถาบันแพทยศาสตร์แห่งประเทศไทย (UHosNet) ได้ร่วมประชุมและจัดทำ “แนวทางการจัดตั้งหอผู้ป่วยรวมเดิมเป็น cohort ward ห้องแยกโรค (isolation room) และโรงพยาบาล (field hospital)” เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการดูแลรักษาผู้ป่วยในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-๑๙ ให้มีประสิทธิภาพและความปลอดภัย โดยมีการคำนึงความปลอดภัยของผู้ป่วย แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางการแพทย์ ความคุ้มค่า และไม่ใช้ทรัพยากรที่สิ้นเปลืองมากเกินไป ตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างสมเหตุสมผล เนื่องจากพบว่าการแพร่กระจายเชื้อของโรคโควิด-๑๙ เป็นแบบ Droplet และจากการสัมผัส การจัดการระบบเพื่อป้องกันการแพร่กระจายเชื้อจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานและคำนึงถึงองค์ความรู้ที่มีในปัจจุบัน ซึ่งวัตถุประสงค์เพื่อปรับเปลี่ยนหอผู้ป่วยรวมเดิมเป็น cohort ward ปรับห้องพิเศษเดิมเป็น isolation room การปรับโรงเรือนเดิมเป็นโรงพยาบาลสนาม (ในกรณีที่มีจำนวนผู้ป่วยเกินกว่าความสามารถในการรับไว้รักษาในโรงพยาบาล) สำหรับรองรับ

นอกจากนั้น กรมการแพทย์ยังได้เข้าไปช่วยบริหารจัดการทรัพยากรทางด้านแพทย์ พยาบาล บุคลากรทางการแพทย์ในการลงพื้นที่ตรวจเชิงรุกในการระบาดคลัสเตอร์ใหญ่ที่ตลาดกุ่ม จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งผู้ติดเชื้อส่วนมากเป็นแรงงานต่างด้าว ทำให้เชื้อแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว และมีจำนวนผู้ติดเชื้อเป็นจำนวนมาก จนทำให้เกิดศักยภาพการรับมือของจังหวัดสมุทรสาคร รวมไปถึงการจัดหายา ชุด PPE หน้ากากอนามัย เป็นต้น ต่อมาพบคลัสเตอร์ระบาดใหม่ที่จังหวัดระยอง เป็นบ่อนพนัน มีการระบาดเป็นวงกว้าง เนื่องจากผู้ติดเชื้อมีการเดินทางไปสถานที่ต่างๆ จนทำให้ ศบค. ประกาศห้ามเดินทางใน ๕ จังหวัด และทางกรมการแพทย์เข้ามาช่วยบริหารจัดการในการจัดตั้งโรงพยาบาลสนาม ส่งแพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางการแพทย์เข้าไปช่วยด้วยเช่นกัน^๖

^๖ วิกิพีเดีย ปรากฏใน <http://th.wikipedia.org/wiki/การระบาดทั่วของโควิด-๑๙ในประเทศไทย> .

กระทรวงสาธารณสุขจัดให้มีการประชุมเพื่อบริหารจัดการการรองรับการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-๑๙ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนหลักๆ คือ

ส่วนที่หนึ่ง เวลา ๐๗.๓๐ น. ของทุกวันเป็นการบริหารจัดการการประชุมหลักของทีมบริหารระดับสูงทั้งประเทศ หรือ การประชุมเตรียมความพร้อมศูนย์ปฏิบัติการฉุกเฉิน (EOC) โดยมีนายแพทย์เกียรติภูมิ วงศ์รจิต ปลัดกระทรวงสาธารณสุขเป็นประธานการประชุม เพื่อประเมินสถานการณ์โรคติดเชื้อโควิด-๑๙ และผลการดำเนินงานในภาพรวมทุกจังหวัด ดังนี้

๑. ติดตามและประเมินสถานการณ์ภายในจังหวัด

๒. เตรียมความพร้อมด้านการแพทย์และสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาล เวชภัณฑ์ ห้องปฏิบัติการ และบุคลากรด้านการรักษาพยาบาล

๓. การเฝ้าระวังโรคปอดบวมและผู้ป่วยในคลินิกโรคทางเดินหายใจ (ARI) ตามเกณฑ์ของกองระบาดวิทยาอย่างเคร่งครัด

๔. มีการจัดส่ง อสม. เคาะประตูบ้านแจ้งข่าวประชาชนและคัดกรองความเสี่ยงสื่อสารข้อมูล ที่ถูกต้องไปยังประชาชนพร้อมขอความร่วมมือ อีกทั้งมีการเปิดสายด่วนให้กลุ่มเสี่ยงรายงานตัวและติดตามอาการเบื้องต้น

๕. แนะนำมาตรการต่างๆ ต่อประธานคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัด รวมทั้งกำกับให้สถานประกอบการในพื้นที่ โดยเฉพาะสถานบันเทิงต้องให้ความรู้และให้กำลังใจ เพื่อให้ปฏิบัติตามมาตรการควบคุมป้องกันโรคได้ตามมาตรฐาน

ส่วนที่สอง ทุกวันศุกร์ของสัปดาห์จะเป็นการประชุม UHOSNET โดยมีนายสาธิต ปิตุเตชะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข เป็นประธานการประชุม เป็นการประชุมการเตรียมความพร้อมด้านการรักษา ระบบส่งต่อ และเตียงรองรับผู้ป่วยโควิด-๑๙ ว่า กระทรวงสาธารณสุขได้ร่วมมือกับภาคีเครือข่าย คณะแพทยศาสตร์ทุกแห่ง (UHOSNET) กระทรวงกลาโหม กทม. เตรียมความพร้อมทีมแพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่ตลอดจนขยายพื้นที่และบริการทางการแพทย์ที่เหมาะสมเพื่อการวินิจฉัยและตรวจทางห้องปฏิบัติการได้อย่างมี ระบบส่งต่อผู้ป่วย และบริหารเตียงร่วมกันอย่างรวดเร็วและทั่วถึง เบื้องต้นได้บริหารเตียงจากโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข กทม. และยังมีการประชุมย่อยทุกวันอังคารของสัปดาห์เป็นประชุมการปรึกษาหารือหรือขอราชการ ณ โรงพยาบาลราชวิถี โดยมีนายแพทย์ปิยสกล สกลสัตยาทร เป็นประธานการประชุม นอกจากนี้ยังมีการประชุมของคณะกรรมการย่อยต่างๆ ที่รับผิดชอบในส่วนต่างๆ แยกย่อยออกไป เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลจากทุกระดับและบริหารจัดการในแต่ละด้านให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

บทสรุป

มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมด้วยความมีเหตุผลจึงต้องวางหลักเกณฑ์เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขโดยกฎหมายและการใช้กฎหมายต้องใช้โดยมุ่งไปสู่หลักนิติธรรมให้ใกล้เคียงที่สุด จึงจะสร้างสังคมที่ดี มีความสงบสุข และมีเสถียรภาพ ประชาชนมีเสรีภาพ ปราศจากการเบียดเบียน ช่มเหล่งกัน สังคมจึงจะมีความมั่นคงพัฒนาไปในทางที่ดีไม่ว่าจะอยู่ในการปกครองระบอบใด กฎหมาย

บ้านเมืองมาจากสำนักที่ถูกปลูกฝังร่วมกันของผู้คนในสังคม เป็นจิตวิญญาณของเหล่าประชาชนมิใช่ของคนใดคนหนึ่ง ซึ่งสำนึกร่วมกันของผู้คนในสังคมนี้เองที่ก่อให้เกิดกฎหมายบ้านเมือง^๗

การนำหลักนิติธรรมมาปรับใช้กับการบริหารจัดการการแพร่ระบาดเชื้อโควิด-๑๙ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการทรัพยากรที่ยุติธรรมและคงเส้นคงวาในทุก ๆ ด้าน เพื่อสร้างความมั่นใจของสาธารณชนในความเป็นธรรมของกระบวนการจัดสรรทรัพยากร ควรสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการแพทย์ในภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขในระดับพื้นที่ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค และควรพัฒนากลไกการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ทันเวลา และมีความเชื่อมโยงในทุกมิติ นอกจากนี้ ในสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้มีการระดมบุคลากรทางการแพทย์มาจากที่โรงพยาบาลและสถานพยาบาลทั่วประเทศ ต้องมาปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อวัตถุประสงค์เดียวกัน ซึ่งจำต้องมีกฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบที่เป็นที่ยอมรับและทุกคนต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดความสามัคคี นี่คือน้องประกอบหนึ่งของการใช้หลักนิติธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล

^๗ Alan Watson, *Legal Transplant: An Approach to Comparative Law*, First published, (University Press of Virginia, ๑๙๗๔).

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. หลักนิติธรรมกับสังคมไทย คุณค่า ความหมายและการนำไปใช้. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ พีเอส พรินติ้ง แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๕๔.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. หลักนิติธรรม, กรุงเทพฯ : บริษัท ชวนพิมพ์ ๕๐ จำกัด. ๒๕๕๓.

ประยูร กาญจนกุล. หลักนิติธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๓.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ. ๒๕๕๔.

สมพงศ์ เกษมสิน. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๒๓.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม. ๒๕๕๘.

ภาษาอังกฤษ

Alan Watson, Legal Transplant : An Approach to Comparative Law, First published, (University Press of Virginia, ๑๙๗๔).

Aristotle. Politics. Oxford : University Press. (<https://th.wikipedia.org>) ๑๙๙๕.

Cheung, Elizabeth. “Thailand confirms first case of Wuhan virus outside China”. South China Morning Post. ๒๐๒๐.

Dicey, An Introduction to the Study of the Law the Constitution, ๑๙๘๕.

Dicey, Law of the Constitution. ๑๙๔๘.

Journal of Health Science. Vol.๓๐ No.๑, January – February ๒๐๒๑.

The StandardnTeam. “นายกฯประกาศใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินคุมโควิด-๑๙. ๒๕๖๓.

บทความ

กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แนวทางเวชปฏิบัติการวินิจฉัย การวินิจฉัยดูแลรักษาและป้องกันการติดเชื้อในโรงพยาบาล กรณีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา๒๐๑๙. ๒๕๖๓.

กำชัย จงจักรพันธ์. เอกสารบรรยาย “หลักนิติธรรม ความหมายสาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืน”.

ปริตตา หวังเกียรติ. บุคลากรทางการแพทย์ติดเชื้อโควิด-๑๙เพิ่มรายวันเหตุขาดแคลนอุปกรณ์ป้องกัน. Hfocus. ๒๕๖๓.

ประกาศราชกิจจานุเบกษา “หน้ากากอนามัย-เจลล้างมือ” สินค้าควบคุม ๑ ปี. Krungthep Turakij. ๒๕๖๓.

ผู้ป่วยโควิด-๑๙ ในไทยปะทุจากผับกทม. ๔ ย่านดัง-สนามมวยแพร่ไป ๙จ. Krungthep Turakij. ๒๐ March ๒๐๒๐.

สำนักงานวิจัยและพัฒนากำลังคนด้านสุขภาพ. โควิดกับงานระบาดวิทยาในประเทศไทย ปรากฏใน <https://hrdo.org>.

วิกิพีเดีย ปรากฏใน<http://th.wikipedia.org/wiki/การระบาดทั่วของโควิด-๑๙ในประเทศไทย>.

COVID-19 Dashboard (<https://coronaboed.com>).